

İhsan Ercan SADİ ve Dilek ÇETİN
YL Öğrencisi Araş. Gör.

ODTÜ İİBF

Siy. Bil. ve Kamu Yön. Bölümü İktisat Bölümü

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE VE DÜNYA'DA BİLİMSEL ÜRETİM SÜREÇLERİ

Yirminci yüzyılın son çeyreği “liberalleştirilmiş” piyasalar alanının sınırlarının genişletilmesi yönünde son derece titizlikle tasarlanmış bir dizi girişime tanıklık etmiştir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) bünyesinde gerçekleştirilen ve “Uruguay Round” olarak adlandırılan müzakere turu sonucunda 123 ülkenin katılımıyla üç anlaşma, “Ticaretle İlgili Yatırım Tedbirleri Anlaşması” (TRIMS), “Hizmet Ticareti Genel Anlaşması” (GATS) ve “Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması” (TRIPS) imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla yalnız iktisadi küreselleşme bağlarının güçlendirilmesi değil, fakat aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler için çok daha sıkı tedbirler alınması gereken yeni bir kalkınma gündeminin oluşturulması da hedeflenmiştir. Bu anlaşmaların içinde TRIPS, bilginin metalaştırılması yoluyla kapitalist dünya-ekonomisinde kısmen yeni bir rant kanalının kurumsallaştırılması girişimi anlamına geldiği için diğerlerinden ayrılmaktadır.

Buradan hareketle bu çalışmada fikri mülkiyet hakları ile Türkiye’de bilimsel üretim süreçleri arasındaki ilişki incelenecektir. Çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda kurumsal iktisat ve kalkınma iktisadı bağlamlarının genel kavramsal çerçeveyi belirleyeceği kuramsal bir bakış açısı geliştirilmektedir. İkinci kısımda ise fikri mülkiyet hakları çerçevesinde verimlilik düzeylerinin incelendiği ampirik bir çalışma yer almaktadır.

Çalışmanın birinci kısmında ilkin teknoloji transferi bağlamında TRIPS anlaşmasının gelişmekte olan ülkelerde üretim ve yenilik sunma (*innovation*) süreçlerinin örgütsel yapısını nasıl etkileyebileceği tartışılacak ve TRIPS anlaşmasındaki ilgili hükümlerin uygulamaya konulması ile birlikte Türkiye’de bilimsel üretim süreçlerinin sekteye uğrayacağı savlanacaktır. İkinci olarak, geleneksel bilgi birikiminin (*traditional knowledge*) TRIPS anlaşmasının sonuçlarından nasıl etkileneceği özellikle dirimsel-çeşitlilik (*biodiversity*) ve dirimsel-korsanlık (*biopiracy*) kavramlarına atfen incelenecektir. Savımız, anlaşmanın ilgili hükümlerinin yürürlüğe konulmasıyla birlikte dirimsel-çeşitliliğimizin tehdit altına gireceğidir. Bunun yanı sıra, Dünya Bankası’nca da desteklenen “müze dışında, hiçbir geleneksel zanaat becerisinin geçerli bir pazara ulaşamadığı müddetçe ömrünü sürdüremeyeceği”¹ iddiasına karşıt olarak, geleneksel geçimlik ekonomilerimizin de bu anlaşmayla birlikte yok olma tehdidi ile karşı karşıya kaldığını öne süreceğiz.

Çalışmamızın ikinci kısmında ise patent ve Ar&Ge bünyesinde istihdam edilen araştırmacı sayılarının verimlilik üzerindeki etkisinin az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler için farklı olup olmadığı sınanacaktır. Bu amaçla kişi başına katma değer değişkeni kullanacağımız verimlilik fonksiyonu tahmin edilecektir.

Tahmin edilecek fonksiyonda verimliliği belirleyen unsurlar piyasa yapısı, makro göstergeler ve üzerinde duracağımız teknoloji göstergeleri olacaktır. Piyasa yapısını belirleyen değişkenler olarak firma büyüklüğü, devletin payı, yoğunlaşma endeksi, sanayi büyüme hızı gibi göstergeler kullanılırken; makro değişkenler olarak Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) büyümesi, enflasyon, eğitim göstergesi (okuma-yazma oranı, öğrenci-öğretmen oranı) ve ihracatın GSYH içindeki payı kullanılacaktır. Teknoloji göstergesi olarak ise Ar&Ge bölümlerinde çalışan araştırmacılar, Ar&Ge harcamaları ve patent sayıları kullanılacaktır. Dünya Gelişme

¹ Finger, J. M., & Schuler, P. (eds.), (2004), “Poor People’s Knowledge: Promoting Intellectual Property in Developing Countries”, Washington: The World Bank, s. 3.

Endeksleri'nden (*World Development Indicators*) 227 ülkenin mevcut verilerini kullanarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ayrı tahminlerde bulunacağımız verimlilik fonksiyonundan beklediğimiz sonuç şudur. Gelişmekte olan ülkelerde verimlilik Ar&Ge harcamalarından olumlu yönde etkilenmekteyken, patent sayılarındaki artıştan olumsuz yönde etkilenmektedir.² Gelişmiş ülkelerde ise verimlilik, hem Ar&Ge harcamalarından, hem de patent sayılarındaki artıştan olumlu yönde etkilenmektedir.

Beklediğimiz bulgular, fikri mülkiyet haklarının küresel ölçekte kurumsallaşmasının gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş olan ülkeler arasındaki eşitsizlikleri artıracak yönde etki edeceğine ilişkin iddiamızın ampirik olarak da destekleneceği anlamına gelmektedir.

Anahtar Sözcükler:

Fikri Mülkiyet Hakları, Teknoloji Transferi, Geleneksel Bilgi Birikimi, Verimlilik, Panel Data.

Kaynakça:

- Baily, M., N., & E. Zitzewitz, (1998), "Extending the East Asian Miracle: Microeconomic Evidence From Korea", *Brookings Papers on Economic Activities*, Vol. 4.
- Bartel, A. & N. Sicherman, (1999), "Technological Change and Wages: An Interindustry Analysis", *Journal of Political Economy*, v.107, 285-325.
- Bartelsman E. J. & J.J. Beaulieu, (2004), "A Consistent Accounting of U.S. Productivity Growth", *Finance and Economics Discussion Series*, 2004-55, Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs Federal Reserve Board, Washington, D.C.
- Bartelsman E. J., & M. Doms, (2000), "Understanding Productivity: Lessons from Longitudinal Micro Datasets", *Journal of Economic Literature*, vol.38 (3), 569-59.
- Bernard, A. & J. B. Jensen, (1999), "Exceptional Exporter Performance: Cause, Effects, or Both?", *Journal of International Economics*, 47:1, 1-25.
- Bettig, R., V., (1996), "Copyrighting Culture: The Political Economy of Intellectual Property", Oxford: Westview Series.
- Black S. E. & L. M. Lynch, (2001), "How To Compete: The Impact Of Workplace Practices And Information Technology On Productivity", *The Review of Economics and Statistics*, 83(3): 434-445.
- Branstetter, L., G., (2005), "Do Stronger Patents Induce More Local Innovation?", in Maskus, K., E., & Reichman, J., H. (eds.).
- Broad, R. (2006), "Research, knowledge, and the art of 'paradigm maintenance': the World Bank's Development Economics Vice-Presidency (DEC)", *Review of International Political Economy*, 13:3, pp 387-419.
- Chang H. & Grabel, I., (2004), "Reclaiming Development: An Alternative Economic Policy Manual", London: Zed Books.
- Clerides, S., S. Lach, & J. R. Tybout, (1998), "Is 'Learning by Exporting' Important? Micro Dynamic Evidence from Colombia, Mexico and Morroco", *Quarterly Journal of Economics*, 113:3, 903-47.
- Correa, M., C., (2005) "Can the TRIPs Agreement Foster Technology Transfer to Developing Countries?", in Maskus, K., E., & Reichman, J., H. (eds.).
- Evenson, R., E., (1995), "Industrial Productivity Growth Linkages Between OECD Countries: 1970-1990", *Economic Growth Center*, Yale University, Mimeo.
- Finger, J. M., & Schuler, P. (eds.), (2004), "Poor People's Knowledge: Promoting Intellectual Property in Developing Countries", Washington: TheWorld Bank.
- Fink, C., & Maskus, K., E. (eds.), (2005), "Intellectual Property and Development: Lessons from Recent Economic Research", Washington: The World Bank & Oxford University Press.
- Fink, C., (2005), "Entering the Jungle of Intellectual Property Rights Exhaustion andParallel Importation", in Fink C., & Maskus, K., E. (eds.).

² Benzer bir çalışma Türkiye için gerçekleştirilmiş ve bu çalışmada bizim beklediğimiz sonuçlara ulaşılmıştır.

- Fink, C., & Braga, C., A., P., (2005), "How Stronger Protection of Intellectual Property Rights Affect International Trade Flows", in Fink C., & Maskus, K., E. (eds.).
- Gera S., Gu W., & Lee F. C., (1999), "Information Technology and Labour Productivity Growth: An Empirical Analysis for Canada and the United States", *Canadian Journal of Economics*, Vol. 32, No. 2, 384-407.
- Glaeser, E. L. & H. D. Kallal, J.A. Schreinkman, A. Shleifer, (1992), "Growth in Cities", *The Journal of Political Economy*, Vol. 100, No. 6, Centennial Issue (Dec. 1992), 1126-1152.
- Hodgson, G., M., (1993), "Economics and Institutions: A Manifesto for a Modern Institutional Economics", Oxford: Polity Press.
- Hodgson, G., M., (1998), "The Approach of Institutional Economics", *Journal of Economic Literature*, Vol. XXXVI: 166-192; reprinted in Hodgson, G. M., (ed.) (2003).
- Hodgson, G., M., (ed) (2003), "Recent Developments in Institutional Economics", Cheltenham: Edward Elgar.
- Javorcik, B., S., (2005), "The Composition of Foreign Direct Investment and Protection of Intellectual Property Rights: Evidence from Transition Economies", in Fink C., & Maskus, K., E. (eds.)
- Kenya, Government, (1999), "The TRIPs Agreement", Communication from Kenya on behalf of the African Group. Paper submitted to WTO, 6 August 1999. (WT/GC/W/302).
- Khor, M., (2002), "Intellectual Property, Biodiversity and Sustainable Development: REsolving the Difficult Issues", London: Zed Books.
- Kortum, S., (2005), "Comment II: TRIPs and Technology Transfer – Evidence from Patent Data", in Maskus, K., E., & Reichman, J., H. (eds.).
- Maskus, K., E., (2000), "Intellectual Property Rights in the Global Economy", Washington: Institute for International Economics.
- Maskus, K., E., & Reichman, J., H. (eds.), (2005), "International Public Goods and Transfer of Technology Under a Globalized Intellectual Property Regime", Cambridge: Cambridge University Press.
- Maskus, K., E., Dougherty S., M., & Mertha A., (2005), "Intellectual Property Rights and Economic Development in China", in Fink C., & Maskus, K., E. (eds.).
- Maskus, K., E., (2005), "The Role of Intellectual Property Rights in Encouraging Foreign Direct Investment and Technology Transfer", in Fink C., & Maskus, K., E. (eds.).
- May, C., & Sell, S., K., (2006), "Intellectual Property Rights: A Critical History", London: Lynene Rienner Publishers.
- Polanyi, K., (2001), "The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time", Boston: Beacon Press.
- Rodrik D., 2004, "Industrial Policy For The Twenty-First Century", <http://www.ksg.harvard.edu/rodrik/>
- Roffe, P., (2005), "Comment I: Technology Transfer on the International Agenda", in Maskus, K., E., & Reichman, J., H. (eds.).
- Schumpeter, J. A., (1974), "Capitalism, Socialism and Democracy", London: Unwin University Books.
- Sherwood, R., M., (1990), "Intellectual Property and Economic Development", Oxford: Westview Press.
- Shiva, V., (1997), "Monocultures of the Mind", London: Zed Books.
- Shiva, V., (2001), "Protect or Plunder?: Understanding Intellectual Property Rights", London: Zed Books.
- Siegel, D. & Z. Griliches, (1991), "Purchased services, outsourcing, computers and productivity in manufacturing", NBER Working Paper No. 3678.
- Yalçın, U., (2000), "Sinai Mülkiyetin İlkeleri", Ankara: Metal Ofset Matbaacılık.
- Zizek, S. (2001), "Have Michael Hardt and Antonio Negri Rewritten the *Communist Manifesto* for the Twenty-First Century?", *Rethinking Marxism*, Numbers 3-4, <http://www.lacan.com/zizek-empire.htm>.